

Újrafestett rácsaink

Futam Balázs F. Attila verseskötetéhez

Budapest, 2020, Hungarovox Kiadó

Balázs F. Attilát egy vele készült interjú címe „magányos költőnek” nevezte. De lehet-e magányos az a költő, akinek – olvasva a beszélgetést és nézve az életrajzát – egymás után jelennek meg a kötetei, köztük számos idegen nyelven is (ha jól számolom, csaknem negyedszáz nyelvre fordították eddig), aki verseivel fáradhatatlanul járja a világot, több nemzetközi írószervezet tagja, és nem egy nemzetközi elismerés kitüntetettje? Bár az interjúcím abban az értelemben feltétlenül igaz rá, hogy végül is minden költő magányos az üres papír (képernyő) – s, Grendel Lajossal mondván, a Semmi színe – előtt. Igaz, más miatt is helyénvaló ez állítás. Hiszen jóllehet három országnak is honosa (romániai/erdélyi indulással, élet- és pályakezdéssel, majd több mint negyedszázados szlovákiai/felföldi kitérő után néhány éve Magyarországon telepedett le), és három közösség is magáénak vallhatja (vallhatná) a munkásságát (de hol vannak már a közösségek?) – lényegében magányosan, egyetlen csoportosuláshoz, csapathoz sem tartozva járja maga kijelölte költői útját már lassan négy és fél évtizede. (Amennyiben indulását a fiatal erdélyi költők 1978-as *Kimaradt szó* című antológiájától számítjuk, noha első versét még tizenöt éves korában, 1969-ben publikálta.) De nem tartozik a gyakran megszólalók, a magukat úgymond *túlírók* közé sem, hiszen mindössze tíz verses- és két novelláskötete jelent meg ez ideig, beleértve a válogatásokat, így legújabb versgyűjteményét, az *Újrafestett rácsokat* is. Ugyanekkor versfordítás kötetei száma meghaladja a harmincat (elsősorban a kortárs román költészet termékeny fordítója), miközben újságot

írt, kiadót és irodalmi folyóiratot alapított és vezetett, azaz irodalomszervező tevékenysége is jelentős – vagyis ha innen nézzük „megszólalásait”, máris más kép tárul elénk. Ha pedig mostani – ugyan az elmúlt tíz évben, 2011 és 2020 között írt s részben már az ez időszakra eső köteteiben (*Kék*, 2011; *Villon nyakkendője*, 2015) megjelent, részben pedig az azóta keletkezett verseiből összeállított – „válogatott” verseskötetéhez más látószöveget választunk, azok egybeolvasásával új megvilágításba kerül(het)nek korábbi darabjai is. Azaz – mivel tudvalevőleg nemcsak egy-egy konkrét szöveg, hanem azok mindenkor olvasata, értelmezése is teszi a verset – az *Újrafestett rácsok* opusait e felfogásban akár újaknak is vehetjük.

E *mozgó* értelmezési stratégia – s eddigi költői oeuvre-je – tükrében az is látható, hogy Balázs F. költészetének visszatérő elemei is újabb és újabb oldalukról láttatják magukat, s azt alapjában olyan közérzetlírának nevezhetném, amely a maga sokféleségében mutatja a középpontjában levő személyiséget. Aki bármihez nyúl is, bármilyen lépést tesz is – hogy a *Sakk* című, több mint három évtizeddel ezelőtti verséhez illesztett szóhasználatlalt éljek –, mindig ő maga marad a tét, aki „szimultánt játszik”, de, s épp ez a lényeg: mindannyiszor maga-magával, aki persze szintén mindig *más* (tehetnénk hozzá „az én, az valaki más” bevált szürrealista doktrínája szerint). Elég csak első kötete címadóját, a *Maszkokat* idéznem: „a szerep én vagyok, mert önmagam játszom / szöveggel és szöveg nélkül”, de változó arcmásaival jelenik meg előttünk új kötetében is (*Aznapi profil*). Ennek megfelelően a hangja is

– ha nem is versről versre, hanem felvett szerepei szerint – változik: olykor „játékosan tragizáló” (Kulcsár Ferenc), olykor szenttelenül objektív, olykor elégikusan lágy, olykor a beat-költők kottájából „üvölt”, olykor tragikusan groteszk vagy éppen séggel abszurdba torkollóan tragikus, néha valami pátoszféle hatja át, s néha a visszafojtott indulattól remeg, vagy éppen, mint a *Késő délutánban*, a forradalmait magába fojtó „civil” elidegenedettséggel szemléli önmagát és világát. Balázs F. lírájának regiszterei – aki láthatólag sokféle költői iskola tanulópadjában ült, amit kötete rejtett vagy nyilvánvaló allúziói s „kulturális ikonjai” is meggyőzően igazolnak – az egészen lágy, harmóniát áhító dallamoktól az önkereső személyiség saját magának feszülő küzdelmeit megszólaltató drámáig terjednek, miközben szerepjátékai (maszkjai) nem egyszer súlyos diszharmóniák elfedésére is szolgálnak. (Lásd többek közt a *Lázadásban*: „lá zadni készülnek a szavak / klónomat készítenék / hogy szabaduljanak tőlem”) A kötet ebből a szempontból is kiemelkedő versét adja például *A játék* tizenegy sora, melyet itt – mivel közelebb vihet bennünket Balázs F. költészetének lényegéhez – teljes egészében idéznék: „folyton ismételni / amíg a játék véget ér // de a játék sosem ér véget / és nem lehet megismételni / semmit / az utolsó ítélet / a kártyák újraosztása lesz / gyakorold az esést / az egyensúlyát veszített / nyeregéből / a fájdalmat csak utólag érzed”. Az *előrehaladás* nála mégis mindig *visszatérés* is (*Fekete angyal*), a számvetés örökös próbájára a rendteremtés nem szűnő kísértése, a széthulló világ összetartásának óhaja sarkallja (*Ujjaim között homok*). De tudatában van annak is, hogy csupán a „létezés egyik epizódja” az övé (*Bukarest*), s további utazásversei (utazósversei?) is olyan élethelyzeteket merevítenek ki, melyek a létértelmezés váratlan dimenzióit villantják föl előttünk (közülük is kiválik például a *Makarska* önröniáját is megvillantó helyzetrajza, s nem-

különben a *Trieszt*, melyben tulajdonképpen a versre ihlető körülmények hiányát avatja verssé).

Az *Újrafestett rácsok* mintha azt sugallná: a világ ugyan megy (arra, amerre), de lényegében nem változik benne semmi (csupán a *rácsok* kapnak benne időnként új meg új színt). Költőnk kötetei azonban mégsem ismétlik magukat, minden egyes eddigi megszólalása külön súlyt kap. S ha összevetem legelső kötetét, akár amit annak idején írtam róla, ezzel a mostanival, kétségtelenül nagy a távolság a kettő között, ami egyértelműen a javára írható. Egyenletesen alakuló, egyenesvonalú pályája azonban emlékezetem szerint eddig mégsem kapott színvonalával arányos visszhangot; a (mérvadó) kritika figyelmét rendre elkerülték a könyvei, a kánonok – akármelyik oldalt nézem – nem számolnak vele, s hadd tegyem hozzá, mostani kötete után (is) mennyire méltatlan hozzá ez a verseit, könyveit övező csend. Ugyanis ha szétnézünk magunk körül, kortárs költészetünk háza táján, azt lát(hat)juk, hogy nem ritkán sokkal szerényebb és egyenetlenebb teljesítmények körül is nagyobb az ünneplés, mint körülötte – akármelyik hazájában. Mert költőnk, említettem már, három hon lakója s poétája is egyben... bár lehet – épp ezért nézik/tartják őt idegennek mindhárom helyen? Hiszen a költőnek – ha *költő* az illető – amúgy is lételeme az idegenség. És így van ezzel Balázs F. Attila is, aki egészen egyszerűen, de a lényeget mondva: magában a létezésben idegen. S ezt az egzisztenciális idegenséget, ontologikus helyköziséget sugallja/bizonyítja a *Villon nyakkendője* után az *Újrafestett rácsok* érett, férfias lírája is (mindkettőhöz Zalán Tibor írt invenciózus, érzékeny utószót). Akárha költőnk magáról mintázta volna versének Villonját, aki „a sötétre váltó égen / mint kivetítón / [...] megigazítja a kötelet / sebhelyes nyakán”. S ha, ismerjük el, nem is minden verse egyenletes színvonalú, mindegyikből hiteles személyiség néz ránk (köztük is az élen például

a bármelyik szerelmesvers-antológiába besorolható *Elhajított kő viszi a kéz melegét*). Ki még hisz a személyiség erejében, a metaforák költészetképző rendeltetésében, a hagyományos, nem bontott rendű, nem alulstilizált, nem rontott nyelvű versmondattelherbíró és gondolatteremtő képességében (miközben láthatóan semmitől sem óvakodik jobban, mint bárminék a felülstilizálásától). Aki tudja: „a szavak tökéletlenek / és kevesekhez szólnak” (*A nagy festő a Villon nyakkendőjében*). De azt is, minden (jó) vers – miként az *Újrafestett*

rácsokból kihagyott *Fityisz* című versében a januárban kipattant rügyek – füge „a tespedt / enyészetnek”.

Összefoglalva, Balázs F. Attila utóbbi kötetével egyöntetűen a létszorongatottság költőjeként áll előttünk, akinek hangsúlyozottan érett líráját, annak is egyszerre „régimódi” (de korántsem avított), s ugyanekkor 21. századi életérzéseket megszólaltató legjobb darabjait olvasva, mintha – újrafestett rácsaink között – saját torunkunkon is érezni kezdenénk Villon nyakkendőjének szorítását...

Tóth László

A Magyar Rádió stúdiója. Béres Ilona és Mécs Károly színművészek (1972)

TÓTH LÁSZLÓ (1949) Budapesten született, Dunaszerdahelyen él. Költő, író, művelődéstörténész. Legutóbbi kötete: *A guillotine nyílása, avagy élet és irodalom* (esszék, naplójegyzetek, 2019).